

SPRIEVODCA K VEDECKÉMU ČLÁNKU

Umelá inteligencia a teológia dialógu

Sprievodca k vedeckému článku The Anthropological Turn towards Dialogue in the Age of Generative AI.

Dokument približuje hlavné tézy článku čitateľom, ktorí sa zaujímajú o AI, teológiu, akademické vzdelávanie a dialóg. Ukazuje, ako môže generatívna AI podporiť hľadanie súvislostí, pričom zodpovednosť za význam, interpretáciu a rozlišovanie zostáva ľudská.

Teologická fakulta Trnavskej univerzity

Prečo tento sprievodca vznikol

Vedecký článok *The Anthropological Turn towards Dialogue in the Age of Generative AI* sa pýta, čo sa deje s človekom, keď do interpretácie, písania a akademickej práce vstupuje generatívna AI. Téma sa dotýka jazyka, autorstva, dôvery, skúsenosti a schopnosti niesť zodpovednosť za význam.

Sprievodca pomáha zachytiť hlavné pojmy článku v zrozumiteľnej forme. Môže poslúžiť pri čítaní samotného článku, pri príprave seminára, pri pedagogickej diskusii alebo pri nastavovaní pravidiel používania AI.

Autori a výskumné pozadie

Milan Urbančok SDB

Katedra systematickej teológie Teologickej fakulty Trnavskej univerzity. Venuje sa morálnej teológii, ľudskej slobode a rozlišovaniu v náboženskej skúsenosti.

Jozef Žuffa

Katedra praktickej teológie Teologickej fakulty Trnavskej univerzity. Venuje sa pastorálnej teológii, metodológii dialógu a prepájaniu akademického výskumu so vzdelávacou a spoločenskou praxou.

Lucia Malíčková

Projektová koordinátorka Národného superpočítačového centra Slovenska. Prepája akademické, technologické a výskumné prostredie pri využívaní AI.

AI ako znamenie čias

Článok chápe generatívnu AI ako fenomén, ktorý mení prostredie jazyka, dôvery a interpretácie. Teológia sa preto pýta, aký obraz človeka sa pri jej používaní posilňuje.

Dôraz pre čitateľa

AI vstupuje do podmienok, v ktorých sa tvoria otázky a významy.

Prompt ako interpretačný rámec

Prompt nie je len technická inštrukcia. Spôsob otázky určuje, ktoré významy sa zvýrazia a ktoré zostanú v pozadí. Práca s AI sa tak stáva aj prácou s vlastným predporozumením.

Dôraz pre čitateľa

Kvalita odpovede často závisí od zrelosti otázky.

AI ako dialogické zrkadlo

Obráz dialogického zrkadla znamená, že AI neodhaľuje pravdu sama od seba. Odráža štruktúru otázky, slovník, očakávania a interpretačný horizont človeka.

Dôraz pre čitateľa

Model môže pomôcť vidieť, čo do otázky vkladáme.

AI podporuje výskum, nenahrádza úsudok

Jazykový model môže pomôcť pri vyhľadávaní pasáží, orientácii v textoch alebo testovaní formulácií. Teologický význam však vzniká až v interpretácii, kontexte a rozlišovaní.

Dôraz pre čitateľa

Rozpoznanie vzorca ešte nie je porozumenie.

Human-in-the-loop

Človek musí zostať v interpretačnom a rozhodovacom procese. AI môže byť súčasťou pracovného cyklu, no nezodpovedá za pravdu, dôsledky ani etické použitie výstupu.

Dôraz pre čitateľa

Zodpovednosť za význam nemožno delegovať na systém.

Kruh zodpovednosti

Článok opisuje proces, v ktorom skúsenosť vytvára otázky, poznanie ich organizuje, dialóg ich otvára iným perspektívam a zodpovednosť rozhoduje o použití interpretácie.

Dôraz pre čitateľa

Skúsenosť - poznanie - dialóg - porozumenie - zodpovednosť.

Teológia dialógu

Dialóg tu nie je len technika komunikácie. Je to antropologická skutočnosť: miesto, kde sa preveruje rešpekt, pravdivosť a schopnosť niest' napätie.

Dôraz pre čitateľa

Nie každá výmena viet je skutočný dialóg.

Využitie vo vzdelávaní

Článok môže pomôcť pri tvorbe seminárov, pravidiel používania AI, práci s textami aj reflexii praxe. Učí rozlišovať medzi výstupom systému a ľudským porozumením.

Dôraz pre čitateľa

Študent má vedieť vysvetliť, čo urobil systém a za čo zodpovedá on.

Závěrečná syntéza

Sprievodca k článku ukazuje, že generatívna AI môže zvýšiť presnosť otázok a pomôcť pri orientácii v textoch. Zároveň však pripomína hranicu, ktorú nemožno prekročiť: zodpovedné porozumenie vzniká v ľudskom procese skúsenosti, poznania, dialógu a rozlišovania.

Otázky na diskusiu

- Čo zostáva v teologickej interpretácii nenahraditeľne ľudské?
- Ako môže AI pomôcť lepšie klásť otázky?
- Ako chrániť zodpovednosť autora pri používaní generatívnej AI?

Zdroje uvedené vo vedeckom článku

- Alonso Schökel, Luis; Bravo Aragón, José María. *Appunti di ermeneutica*. Centro editoriale dehoniano, 2014.
- Benanti, Paolo. *Digital Age: Teoria del cambio d'epoca*. Edizioni San Paolo, 2020.
- Benanti, Paolo. *Human in the Loop: Decisioni umane e intelligenze artificiali*. Mondadori Università, 2022.
- Benanti, Paolo. *Il crollo di Babele*. Edizioni San Paolo, 2024.
- Benanti, Paolo; Maffettone, Sebastiano. *Noi e la macchina*. Luiss University Press, 2024.
- Buber, Martin. *I and Thou [Ja a Ty]*. T&T; Clark, 1937.
- Chouraqui, André. *Il pensiero ebraico*. Queriniana, 1989.
- Chrobak, Stanisław. *The University - A Space for Building Community and Trust*. Forum Pedagogiczne, 2019.
- Coeckelbergh, Mark. *Etika umělé inteligence*. Filosofia, 2023.
- *Dikastérium pre náuku viery; Dikastérium pre kultúru a vzdelávanie*. Antiqua et nova, 2025.
- František. *Artificial Intelligence and the Wisdom of the Heart*. Posolstvo k 58. svetovému dňu spoločenských komunikačných prostriedkov, 2024.
- Friedman, Maurice S. *Martin Buber: The Life of Dialogue*. University of Chicago Press, 1955.
- Lajčinová, Bibiána; Žuffa, Jozef; Urbančok, Milan. *Využitie veľkých jazykových modelov na efektívnu analýzu náboženských textov*. HPC Focus, 2024.
- Pokorný, Petr, et al. *Hermeneutika jako teorie porozumění*. Vyšehrad, 2005.
- Ricoeur, Paul. *Ermeneutica filosofica ed ermeneutica religiosa*. In *Dire Dio*. Queriniana, 2013.
- Ska, Jean-Louis. *Specchi, lampade e finestre*. Centro editoriale dehoniano, 2014.
- Urbančok, Milan; Žuffa, Jozef. *Od opravdivosti k polarizácii*. Studia Aloisiana, 2025.
- Žuffa, Jozef; Štvrtina, Ján. *Umelá inteligencia ako znamenie čias*. Teologický časopis, 2024.

Zoznam je skrátenou orientačnou bibliografiou podľa odborného článku. Úplný citačný aparát je súčasťou vedeckého textu.